

Att arbeta för de allra

Stigma. Att arbeta mot stigmatisering. Det är nyckelord för Svenska Afghanstankommitténs RAD-program. RAD står för *Rehabilitation of Afghans with Disabilities* – rehabilitering av afghaner med funktionsnedsättning. Trots att problemet är så stort; vart femte afghanskt hushåll har en familjemedlem med funktionsnedsättning, så vill många inte visa det offentligt.

– Folk vill inte att andra ska säga: ah, du har en person med ett handikapp i familjen!

Det säger Zemarai Saqeb, tidigare mångårig chef för RAD, numera ansvarig för frågor rörande policy och kvalitetssäkring på SAKs huvudkontor i Kabul.

Text: Lasse Bengtsson

Bild: Christoffer Hjalmarsson

Lasse är SAKs informations- samordnare på kontoret i Kabul.

– Dels vill de inte ha uppmärksamhet, men sedan har de ju också så många andra problem, att ta itu med. Familjens ekonomi. Allt, som har med kriget att göra, säger Zemarai Saqeb

Då är ändå inte fysiska funktionsnedsättningar tillnärmelsevis så stigmatiserande som de psykiska. Det är inte ovanligt att familjemedlemmar med psykiska problem eller utvecklingsstörningar än idag hålls borta från omvärlden på olika sätt.

Det finns alltså, enligt Zemarai Saqeb, både en bristande allmän medvetenhet om funktionsnedsättning i Afghanistan och då givetvis också om funktionsnedsattas

speciella behov och rättigheter. Samhällets ekonomiska resurser att ta hand om problemen är också mycket begränsade.

RAD-programmet startade 1991 med en satsning på sjukgymnastik i Taloqan. Efter att Sovjetunionen dragit sig tillbaka var det förhållandevis enkelt att sätta igång nya projekt och etablera samarbete med olika intresserade. Fyra år senare, 1995, breddades verksamheten. Bland annat till att omfatta också ekonomiska lån till människor med funktionsnedsättning och till *awareness*-programmet, det mödosamma arbetet med medvetandegörande om funktionsnedsättningar på lokal nivå

CBR, med en av biståndsvärldens tusentals kryptiska förkortningar, *Community-based Rehabilitation*, syftar till att sprida service och upplysning, som ringar på vattnet genom familjer och byråd. På den tiden gick Afghanistankommitténs

lokalanställda och volontärer genom byarna för att berätta om olika slags funktionsnedsättningar. Om vad som kan göras för de drabbade och om deras rättigheter. Det var så man hittade de första per-

sonerna med behov av hjälp och stöd. Det lokala gräsrotsarbetet är fortfarande centralt. Idag kan det, till exempel, fungera så att när eleverna i en byskola ber morgonbön och sjunger nationalsången, då kommer en lokal RAD-medarbetare in efteråt och berättar om varför vissa människor är funktionsnedsatta och att det inte är något konstigt med det. Dessutom om vad man kan göra för att stödja dem och – inte minst viktigt – att alla som hjälper till kommer att belönas av Gud. Synnerligen centralt i Afghanistan.

Förtroende är allt

– Det är också det, som bidrar till att våra anställda – ovanligt många är kvinnor – är så hängivna, berättar Zemarai Saqeb. De får både pengar från oss och belöning från Gud för sitt arbete.

– Och folks förtroende för våra anställda är helt avgörande, fortsätter han. Exempelvis om en av våra lokala, manliga RAD-medarbetare besöker ett hem, där

Zemarai Saqeb.

mest utsatta

det bara finns kvinnor. Då krävs det förtröende för att han ska bli insläppt!

Ett gradvist medvetandegörande om själva problemen är alltså det ena benet.

– Men det fungerar bara om vi samtidigt kan ge service, alltså praktiskt stöd åt de som har en funktionsnedsättning, säger Zemarai Saqeb, medvetandegörande plus service är formeln.

Det är det som har gjort intryck i byarna. Efter det får vi draghjälp av lärarna och av mullorna i moskéerna.

Krävs det mycket övertalning av föräldrarna, för att låta barnen ta del av de program som finns? undrar jag.

– Det är ofta en process, säger Zemarai. Först brukar de tveka, men om de sedan ser att deras barn mår bra, då släpper de till. Och sedan kommer de andra föräldrarna.

Rätt till ett värdigt liv

Han har mängder av exempel, som bekräftar RAD-programmets unika position i Afghanistan. Han berättar om den hörselskadade pojken, som retades varje dag han gick hemifrån, men som när han hade blivit försedd med en skrivbok och väska på Afghanistankommitténs center och sedan börjat sin träning, gradvis blev mer accepterad. Och hur han efter två år i

Inclusive Education, gemensam undervisning för barn med funktionsnedsättning och andra elever, till och med är respekterad av de andra barnen.

Eller flickan, som fick ett (räntefritt) lån, köpte en ko och sedan startade en mobil affärsverksamhet. Eller den blinde sångaren, som numera sjunger på bröllopp. Han har ovanligt lätt att få jobb, eftersom en del brudgummar tycker att det är bra att han inte kan se de vackra kvinnorna...

– En människa med funktionsnedsättning, som fått ett lån, startat en verksamhet och som sedan blivit familjeförsörjare, blir också en ambassadör för RAD och för alla människor med funktionsnedsättning, säger Zemarai Saqeb.

Svenska Afghanistankommitténs RAD-program driver idag omkring 55 centra runt om i landet. 150 000 människor tar direkt del av verksamheten. Indirekt är det åtskilligt fler. Idag sker det upplysande arbetet inte bara mun till mun på bynivå, utan också nationellt genom radio, tv och tidningar. Och SAK möter stor politisk respekt för sitt arbete. För några månader sedan antogs en nationell lag om funktionsnedsatta människors rättigheter.

– Det är en tydlig rörelse på gång i landet, avslutar Zemarai optimistiskt. •

” 150 000 människor tar direkt del av verksamheten”.

SAKs arbete med rehabilitering

• **Syftet** med Svenska Afghanistankommitténs program *Rehabilitation of Afghans with Disabilities*, RAD, är att personer med alla olika former av funktionsnedsättning ska integreras och kunna delta i samhällslivet.

• **I programmet** ingår ortopediska verkstäder, sjukgymnastik, yrkesförberedande utbildningar och lån till att driva mindre företag, specialundervisning till barn med syn- och hörselskador liksom psykiska besvär, integration av barn med olika funktionsnedsättning i skolor samt arbete på bynivå med avsikten att få människor med funktionsnedsättning att delta i den lokala utvecklingen.

• **En viktig del** av i arbetet är att påverka attityden till personer med olika slags funktionsnedsättning så att dessa accepteras som fullvärdiga afghanska medborgare.

Läs mer om hur SAKs arbete för människor med funktionsnedsättning började på sidan 22.